

Kowalczyk, Tadeusz

Zagospodarowanie Wisły jako podstawowy element struktury przestrzenno-gospodarczej województwa płockiego

Notatki Płockie 25/1-102, 34-42

1980

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Zagospodarowanie Wisły jako podstawowy element struktury przestrzenno-gospodarczej województwa płockiego

Wstęp

Szpeciallynie niekorzystna sytuacja Polski wśród krajów europejskich pod względem ogólnej ilości zasobów wodnych wywołała potrzebę potraktowania największego podstawowego źródła zaopatrzenia w wodę gospodarki t.j. Wisły w sposób szczególny i kompleksowy.

Mimo podejmowanych w przeszłości prac w dziedzinie zagospodarowania Wisły, dopiero obecnie zapadły decyzje na najwyższym szczeblu polityczno-państwowym o kompleksowej realizacji tego wielkiego programu.

Położenie woj. płockiego na obu brzegach Wisły w znacznym stopniu uzależnia jego rozwój społeczno-gospodarczy i przestrzenny od rozwiązywania szeregu problemów wiążących się bezpośrednio z Wisłą a równocześnie wymaga właściwej przestrzennej organizacji gospodarki. Uznając gospodarkę zasobami wodnymi jako jeden z istotnych elementów wpływających na kształtowanie i ład przestrzeni, Wojewódzkie Biuro Planowania Przestrzennego w Płocku opracowało „Koncepcję programowo-przestrzenną kompleksowego zagospodarowania i wykorzystania Wisły w obszarze woj. płockiego.”

I. Dotychczasowe znaczenie Wisły w rozwoju społeczno-gospodarczym województwa.

W krajobrazie województwa dolina Wisły stanowi podstawowy komponent topograficzny t.j. oś morfologiczną obszaru województwa i równocześnie oś symetrii w podziale na część północną i południową. W ujęciu historycznym Wisła pełniła dwie podstawowe funkcje: jako centrum krystalizacji i rozwoju osadnictwa oraz jako bariera komunikacyjna, funkcjonalna i przestrzenna, a także administracyjna o bardzo różnym znaczeniu między obszarami położonymi na obu jej brzegach.

Wpłynęło to na istnienie przez długi okres czasu odrębnych form społeczno-osiedleńczych na wschód i zachód od niej. Walory komunikacyjne Wisły umożliwiające spław drogą wodną płodów rolnych i leśnych do Gdańska, sprawiły, że rzeka ta odegrała szczególną rolę w rozwoju osadnictwa. Przed tysiącem lat liczne grody i miasta, jak Płock i Wyszogród, będąc ówczesnie ważnymi ośrodkami gospodarczymi i kulturalnymi.

Uwarunkowania historyczne — przecięcie Wisły granicami państw zaborczych i peryferyjne położenie rzeki na terytoriach tych państw — wywarły decydujący wpływ na obecny niezadawalający stan zagospodarowania, wykorzystania i ochrony wód Wisły.

Obecne znaczenie Wisły dla rozwoju społeczno-gospodarczego województwa, należy rozważać w dwóch płaszczyznach t.j. związków przestrzennych i gospodarczych. Będąc jednocześnie drogą komunikacyjną i obfitym naturalnym źródłem zaopatrzenia w wodę, Wisła oraz jej dopływy są impulsem rozwoju przemysłu zarówno związanego z transportowym wykorzystaniem lustra wody jak również wykorzystaniem wody dla celów technologicznych.

Ewidentnym przykładem oddziaływania tego czynnika było powstanie w 1921 r. Stoczni Rzecznej w Płocku — Radziwiu, zlokalizowanie w 1959 r. Mazowieckich Zakładów Rafineryjnych i Petrochemicznych w Płocku, jak również wcześniejszy szybki rozwój przemysłu wodochłonnego w dorzeczu Bzury (Zgierz, Żyrardów, Sochaczew).

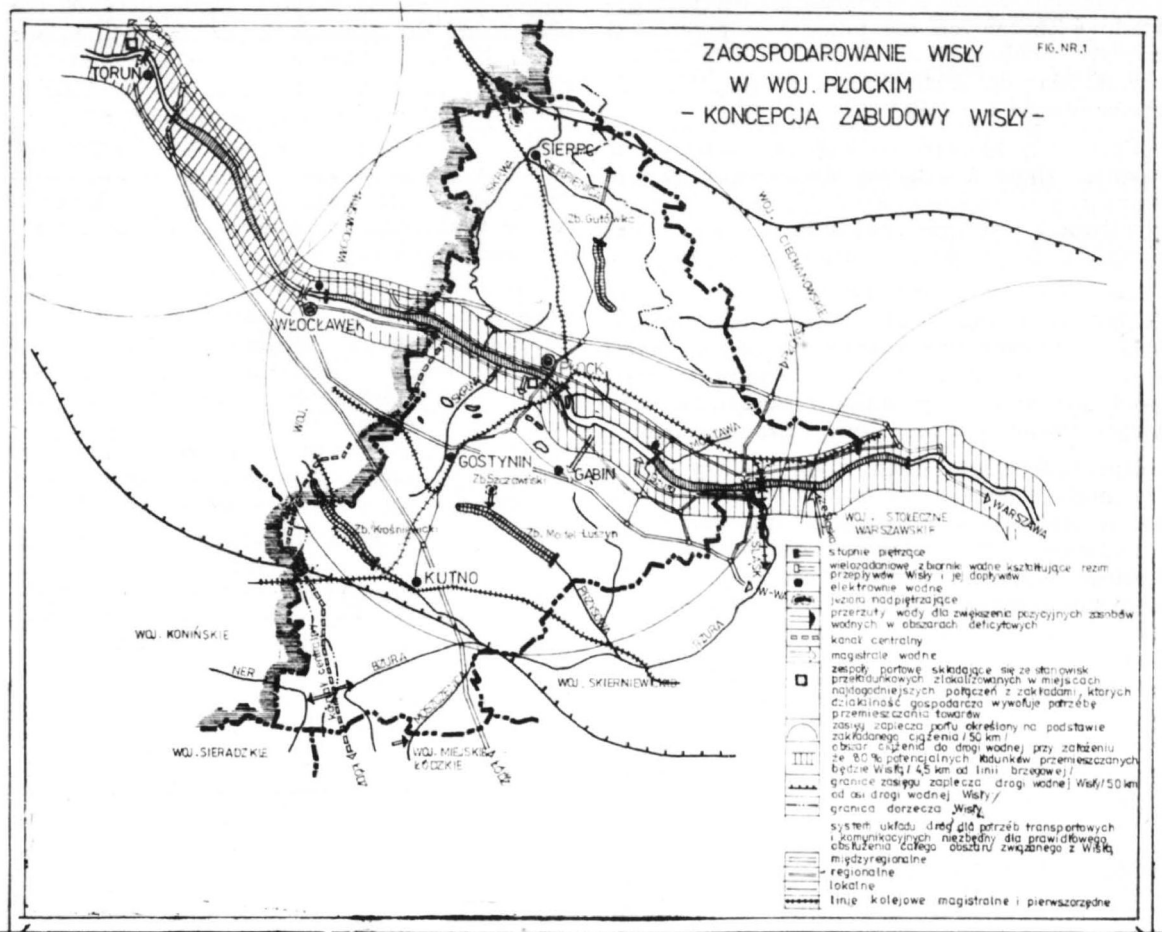
W Płocku związki przestrzenne przemysłu z rzeką nie mają charakteru bezpośredniego. Zespoły przemysłowe rozwijają się w północnej części miasta, oddzielone od Wisły zabudową śródmieścia i dzielnic mieszkaniowych.

Związki gospodarcze z rzeką to głównie pobór wody do celów konsumpcyjnych dla m. Płocka oraz wody technologicznej dla kombinatu petrochemicznego i zrzut ścieków przemysłowych oraz komunalnych.

Coraz większego znaczenia nabiera problem transportu wodnego. W obszarze Aglomeracji Dolnej Wisły obecnie są tylko dwa pracujące stale porty przeładunkowe t.j. w Płocku i Bydgoszczy (na 18 miast ogółem, w tym 5 miast węzłowych.).

Powstanie w latach 60-tych zbiornika wodnego Płock-Włocławek wraz z systemem wałów przeciwpowodziowych i przepompowni stworzyło na 50-kilometrowym odcinku rzeki warunki szerokiego wykorzystania bezpośrednich wód Wisły. Zbiornik Włocławski stanowi szlak żeglowny (50 km) odpowiadający I klasie żeglowności i z wyjątkiem falowania, które okresowo może utrudniać żegludę małym jednostkom nie występują inne trudności.

Rolnictwo na obszarze woj. płockiego charakteryzuje się znacznym zróżnicowaniem pod względem warunków glebowych, stopnia

zainwestowania, poziomu kultury rolnej, jak i pod względem produktywności towarowej. Nadmierne rozdrabnianie gospodarstw rolnych oraz nieregulowane stosunki wodne w dorzeczu Wisły — to główne czynniki ograniczające możliwości intensyfikacji produkcji rolnej na tym obszarze.

Dotychczas wody rzeki Wisły nie były wykorzystywane dla potrzeb rolnictwa. Regulacja stosunków rolnych w rolnictwie polega głównie na prowadzeniu prac melioracyjnych. Na terenie województwa płockiego wymaga zmeliorowania 307 tys. ha użytków rolnych, w tym drenowania nowego 266 tys. ha. Wg. danych na koniec 1977 r. zmeliorowano 56% użytków, w tym drenowanie nowe przeprowadzono na 55% arealu.

Istniejące na terenie województwa budowle piętrzące o łącznej pojemności 16,639 mln. m³ i powierzchni 600 ha nie były wykorzystywane dla potrzeb rolnictwa. Ich głównym przeznaczeniem była hodowla ryb, niektóre natomiast wykorzystywane były na cele rekreacyjne.

Jak z powyższego wynika program zaopatrzenia rolnictwa województwa płockiego w wodę był niewspółmiernie mały w stosunku do potrzeb w tym zakresie.

W problematyce wykorzystania Wisły jako drogi wodnej występuje zjawisko, podobnie

jak w większości województw leżących nad Wisłą, nieuwzględniania tego najtańszego środka transportu. Rozwiązania projektowe preferują lądowe środki transportu. Droga wodna wykorzystywana jest sporadycznie, głównie w przypadku transportu gabarytowo wielkich konstrukcji dla Mazowieckich Zakładów Rafineryjnych i Petrochemicznych, bądź transportu zboża do elewatora. Istniejący port przeładunkowy w Płocku — Radziwiu nie jest w pełni wykorzystany dla celów żeglugi. Głównie przeładowuje się kruszywo w ilości — 600 tys. ton rocznie. Przeładunek kruszywa odbywa się w porcie w Radziwiu jak również przy nabrzeżu Mazowieckich Zakładów Rafineryjnych i Petrochemicznych. Drugim materiałem przeładunkowym w porcie płockim jest piasek formierski transportowany z Włocławka do Zakładów Ceglarskiego w Poznaniu w ilości 150 tys. ton. Pewną pozycję stanowią jeszcze nawozy sztuczne przewożone przez port w Płocku w ilości ok. 1000 ton rocznie. Starania o zwiększenie tej pozycji nie dały rezultatu ze względu na nieprzystosowanie Zakładów Azotowych we Włocławku do transportu produktów rzeką. Pozostała moc przeładunkową portu w Płocku wykorzystuje się obecnie do przeładunku węgla opałowego z wagonów kolejowych na samochody.

Transport zboża z Gdańska do Płockich Zakładów Zbożowych nie przechodzi przez port rzeczny, ponieważ elewatory PZZ posiadają urządzenia do rozładunku pneumatycznego zboża wprost z barek.

Przez woj. płockie Wisłą transportowane jest również zboże z Gdańska do elewatorów m. Warszawy w Białolegę. Ze względu na skromne możliwości floty rzecznej transport ten ogranicza się do ok. 50 tys. ton rocznie.

Tak niewielkie wykorzystanie rzeki Wisły do transportu ma wiele przyczyn, a głównie brak całorocznej drogi wodnej o odpowiedniej klasie. Wiele zakładów przemysłowych transport surowców i produktów zmuszone było zorganizować droższą i przeciążoną koleją.

Uporządkowanie drogi wodnej Wisły otwoczy nowe perspektywy rozwoju gospodarczego województwa w aspekcie sprawniejszego i tańszego wywozu i przywozu surowców i produktów. Województwo płockie z racji centralnego położenia w kraju ma szerokie możliwości w tym zakresie.

Obecny stan zanieczyszczenia wody Wisły wykluczający kąpiel, sprawia, że walory turystyczno-rekreacyjne obszarów przylegających bezpośrednio do rzeki nie są wykorzystywane. Na całym 80 km odcinku Wisły w granicach województwa płockiego, istnieje tylko jeden dobrze zorganizowany i wyposażony w sprzęt pływający ośrodek żeglarski w Płocku oraz jeden zakładowy ośrodek wypoczynkowy w Duninowie, nie spełniający wymogów zawartych w planie przestrzennego zagospodarowania woj. płockiego. Rozległe plaże w rejonie miasta Płocka i Soczewki, tereny nieużytków i o niskiej przydatności rolniczej, stanowią wyłącznie potencjalną rezerwę dla rozwoju rekreacji w dalekiej perspektywie. Nie są również wykorzystane na lokalizację przystani żeglarskich, wytworzone w odcinkach ujściowych Skrzy Lewo i Prawobrzeżnej, cofki. W problematyce wykorzystania Wisły do celów turystyczno-rekreacyjnych odnotować należy prowadzenie rejsów wycieczkowych, głównie na trasie Płock — Włocławek — Płock.

II. Stan i jakość wód Wisły i jej dopływów oraz tendencje zmian

Dynamiczny rozwój gospodarczy województw położonych w dorzeczu Wisły, zwłaszcza przemysłu o dużej uciążliwości dla otoczenia z jednej strony, a z drugiej niewłaściwa gospodarka wodno-ściekowa zakładów przemysłowych oraz niedostateczne nasycenie techniczną infrastrukturą komunalną, spowodowały poważny wzrost zanieczyszczeń wód powierzchniowych. Negatywne oddziaływanie na stosunki wodne wynika z bardzo poważnych zaniedbań zakładów przemysłowych w zakresie rozwiązań gospodarki wodno-ściekowej, braku podczyszczalni ścieków i rabun-

kowej gospodarki wodnej. Działalność ta doprowadziła do sytuacji, iż w ostatnich kilkunastu latach niektóre ciekami wodne województwa stały się wręcz kanałami ewakuacyjnymi ścieków przemysłowych i gospodarczych.

W takich rzekach, jak: Ochnia, Sierpienica, Brzeznica, Malina, życie biologiczne wymarło całkowicie, bądź niemal całkowicie. A zatem ustały praktycznie możliwości samoczyszczenia wody tych cieków.

Niepokojąco przedstawia się stan czystości największej rzeki województwa — Wisły. Najpoważniejszymi źródłami zanieczyszczeń wód wiślanych na odcinku woj. płockiego są: aglomeracja warszawska, rzeka Bzura prowadząca nieoczyszczone ścieki z części aglomeracji łódzkiej, Kutna, Łęczycy, Łowicza, zachodniego pasma aglomeracji warszawskiej oraz Chodakowa i Sochaczewa, a także Płock.

W efekcie wskaźniki zanieczyszczeń w roku 1967 mieściły się w II klasie czystości, a już w 1970 r. ze względu na zawiesiny woda Wisły nie odpowiadała nawet klasie III. W latach 50-tych na ogólną ilość wytwarzanych ścieków, 37% w stanie surowym ewakuowano do wód otwartych, a w latach 70-tych wielkość ta wyrażała się cyfrą 51%. Wskazuje to na poważne dysproporcje, jakie w latach ubiegłych zarysowały się między intensywnym procesem urbanizacji i industrializacji a tworzeniem infrastruktury komunalnej. Dotyczy to w szczególności budowy, rozbudowy i modernizacji oczyszczalni komunalnych, sieci kanalizacyjnych i lokalnych urządzeń podczyszczających. Cieką powierzchniową województwa w wyniku procesów samoczyszczenia są w stanie przejąć ładunek BZT 5 nie większy niż 18-20 t./dobę, a ładunek odprowadzany w skali województwa do rzek wynosi ok. 52 t./dobę. Cyfry te świadczą o stopniu degradacji wody w rzekach województwa. Uwidacznia się to przede wszystkim w obniżającej się systematycznie jakości wód w Wiśle i innych rzekach.

Aktualnie woda wodociągowa w Płocku stanowi swoisty „cocktail” zawierający w każdym litrze od 130 do 180 cm³ ścieków

Trudno powiedzieć jakie szkodliwe związki chemiczne lub mikroorganizmy chorobotwórcze, pochodzące z odpadów i ścieków mogą choćby w śladowych ilościach przedostać się do wody pitnej i stać się przyczyną różnych zachorowań lub epidemii. Zwrócenia uwagi wymaga doszukiwanie się przez uczonych, związków przyczynowych między zanieczyszczeniem wody a umieralnością na raka. Ponadto woda wiślana zawiera także różne naturalne zanieczyszczenia np. substancje humusowe. W wyniku reakcji chloru wprowadzonego do wody w procesie oczyszczania i uzdatniania ze związkami humusowymi istnieje prawdopodobieństwo powstania bardzo szkodliwego związku — chloroformu.

Teoretycznie możliwe jest pojawienie się w wodzie wiślanej 40 substancji zanieczysz-

czających, których wykrycie wymaga przeprowadzenia szeregu analiz jakościowych i ilościowych przy pomocy odpowiedniego laboratorium, wyposażonego w kosztowny sprzęt i odczynniki których praktycznie nie ma. Kontrolowanie dopuszczalnych stężeń zanieczyszczeń w wodzie pitnej określonych rozporządzeniem ministra zdrowia z 1977 roku jest zatem w dużej mierze fikcją.

Podkreślenia wymaga fakt, że Wisła stanowiąca jedyne w chwili obecnej źródło zaopatrzenia 100 tysięcznego Płocka w wodę pitną powinna z tego tytułu reprezentować I kl. czystości wody, a faktycznie, jak już wyżej stwierdzono, nie mieści się w III kl. czystości.

Aktualna koncepcja zabudowy hydrotechnicznej tego odcinka Wisły, przewiduje przełożenie odcinka ujściowego rz. Bzury poprzez budowę nowego koryta równoległe do obwałowań Wisły na długość ok. 20 km i wpuszczenie jej wód poniżej zapory. Zakładając małe prawdopodobieństwo doprowadzenia wód rzeki Bzury przynajmniej do II kl. czystości oraz uwzględniając duże prawdopodobieństwo realizacji kopalni i elektrowni ciepłej na złożach węgla brunatnego w Rogoźnie/na południe od Piątku), o dużej zawartości siarki i popiołu, która to realizacja spowoduje dalszą degradację wód powierzchniowych w wyniku silnego zasolenia Bzury wodami kopalnianymi, nastąpi całkowita biologiczna degradacja wody w Wiśle na odcinku woj. płockiego. Z tych samych względów rozważana koncepcja równomiernego dozowania zasolonych wód kopalnianych ze Śląska, kierowanych kanałem przetrutowym do Wisły w rejon Nowy Dwór Maz. — Wyszogród, a więc do Zbiornika Wyszogrodzkiego, wymaga ponownego przeanalizowania i rozstrzygnięć uwzględniających uwarunkowania ekologiczne i humanitarne.

Stan wyposażenia województwa w miejskie oczyszczalnie ścieków wraz z ich charakterystyką obrazuje następująca tabela.

Ilość ścieków odprowadzanych do wód pow. w mln m ³ /r	Ilość miejskich oczyszczalni ścieków		Przepustowość oczyszczalni w mln m ³ /r.		Stopień obciążenia oczyszczalni
	mechanicznych	mech.-biolog.	mechanicznych	mech.-biolog.	
100,0	1	3	2,1	11,6	69—245

Porównanie sumarycznej nominalnej przepustowości istniejących miejskich oczyszczalni ścieków z ilością odprowadzanych ścieków sanitarnych wykazuje daleko idące dysproporcje i wysoce niewystarczający stan inwestowania w omawianym zakresie. Jednym z ważniejszych dopływów Wisły na terenie województwa jest Skrwa Lewa przepływająca

przez obszar Gostynińsko-Włocławskiego Parku Krajobrazowego a w nim przez wschodnią część Jeziora Lucieńskiego i Jeziora Soczewka. Nad obu jeziorami zlokalizowane są ośrodki wypoczynkowe. Zanieczyszczenia odprowadzane z zakładów przemysłowych, trzech szpitali jak również ścieki komunalne m. Gostynina powodują, że rzeka od m. Gostynina posiada III kl. czystości wody. Ze względu na jej rekreacyjne znaczenie i wykorzystanie, powinna reprezentować II kl. czystości. Aby to osiągnąć konieczne jest zakończenie budowy grupowej oczyszczalni ścieków dla m. Gostynina rozpoczętej w 1977 roku.

Drugim również ważnym dopływem Wisły uchodzącym poniżej Płocka do Wisły jest Skrwa Prawa. Niesie ona wody wraz ze ściekami zakładów przemysłowych m. Sierpca. Wody Skrzy Prawej mieszczą się w II klasie czystości a z racji na rekreacyjne wykorzystanie i rozważane możliwości ujęcia tych wód do celów pitnych dla m. Płocka i MZRiP, winny reprezentować I kl. czystości.

Ilość ścieków spuszcanych do rzek w woj. płockim

Lata	Ilość ścieków w tys. m ³ /r.	BZT 5 w t/d	UWAGA
1975	92610	51,9	dopuszczalny ładunek zanieczyszczeń możliwy do przyjęcia przez rzeki województwa wynosi 18—20 t/dobę
1980	101870	56,9	
1985	103722	57,9	
1990	105997	59,1	
2000	106854	59,7	

Stanem, który wymaga natychmiastowych energicznych kroków jest gospodarka wodno-ściekowa ośrodków rekreacyjnych Pojezierza Gostynińskiego. Szczególnie ostro rysuje się zagrożenie w rejonie Jezior: Soczewki i Górskiego oraz Zdwojskiego. Niemniej ostro rysuje się sytuacja w zakresie gospodarki wodno-ściekowej zakładów przemysłowych w województwie. Marginesowe traktowanie przez zakłady zagadnień związanych z eksploatacją istniejących już urządzeń oczyszczających ścieki spowodowało znaczne zmniejszenie się skuteczności oczyszczania co w połączeniu z minimalną realizacją programu potrzeb inwestycyjnych nie daje oczekiwanych efektów.

Ilość ścieków odprowadzanych aktualnie i w okresie perspektywicznym do wód powierzchniowych na obszarze województwa obrazuje powyższa tabela. Ścieki te zaliczane są do silnie obciążonych i charakteryzują się dużym ładunkiem zanieczyszczeń w odniesieniu do zawiesiny, siarczanów, chlorków BZT 5 a w niektórych przypadkach także w odniesieniu do fenoli i metali ciężkich.

III. Podstawowe funkcje Wisły

Analizując obecne znaczenie Wisły w układzie funkcjonalno-przestrzennym województwa

wa płockiego można stwierdzić, że podstawową funkcją Wisły jest zaopatrzenie w wodę ludności, przemysłu i rolnictwa a także odbiór ścieków z całego dorzecza.

W odróżnieniu od tej podstawowej funkcji Wisły — zaopatrzenia w wodę i odbioru ścieków, których spełnienie poza szczególnymi przypadkami dużych elektrowni ciepłych o obiegu otwartym nie jest w istotny sposób uzależnione od tempa budowy kaskady, pozostałe funkcje rzeki są przez tę zabudowę ściśle warunkowane. Funkcje te obejmują:

1. transport wodny na drodze wodnej dostosowanej do wymogów nowoczesnej żeglugi śródlądowej,
2. produkcję energii elektrycznej w trzystopniowej elektrowni wodnej o mocy 270 MW,
3. stabilizację warunków wodnych na terenach przyległych w połączeniu z ich ochroną przeciwpowodziową,
4. połączenia komunikacji lądowej, wykorzystujące budowę stopnia wodnego w Kępie Polskiej dla przejścia trasy ruchu kołowego i połączenia dwóch podstawowych ciągów komunikacyjnych biegnących wzdłuż Wisły,
5. kształtowanie krajobrazu doliny rzeki w dostosowaniu do wymogów krajowego ośrodka rozwoju — Płocka, dla potrzeb rozwiązań urbanistycznych, wypoczynku, sportu i turystyki.

Zespół tych funkcji łącznie z możliwościami dużych poborów wody, upoważnia traktować kaskadę dolnej Wisły, w tym odcinek Wisły przebiegający przez obszar woj. płockiego, jako najistotniejszą część osi gospodarczej, łączącej zasadnicze elementy infrastruktury technicznej: woda — transport — energetyka, z nowymi możliwościami zagospodarowania terenów przyległych do rzeki.

Warto zwrócić uwagę na fakt, że Wisła dla województwa płockiego odgrywa rolę bariery w rozwoju struktur komunikacyjnych w układzie północ-południe niezbędnych dla integracji przestrzenno-funkcjonalnej województwa. Odległości między poszczególnymi przeprawami drogowymi wynoszą: Płock—Wyszogród 45 km; Płock—Włocławek 47 km; Przeprawy te są już obecnie silnie przeciążone szczególnie w Płocku a ponadto przeprawa w Wyszogrodzie ma charakter prowizoryczny, co wiąże się z istotnymi ograniczeniami ruchu. Na wszystkich mostach drogowych obciążenie ruchem wzrasta w tempie 10-20% rocznie.

A zatem w świetle zarysowujących się potrzeb przewozowych i komunikacyjnych istniejące mosty na Wiśle w najbliższym czasie nie będą mogły sprostać wzrastającym ciągle zadaniom. Istnieje więc absolutna potrzeba realizacji drugiego mostu w Płocku w okresie najbliższego planu społeczno-gospodarczego.

IV. Zagospodarowanie Wisły w obszarze woj. płockiego.

Zgodnie z decyzją Nr 124/76 Prezydium Rządu z dnia 24.XII.1976 roku w sprawie programu gospodarki wodnej na lata 1976—80 i podstawowych kierunków jej perspektywicznego rozwoju do roku 2000 oraz Uchwałą XII posiedzenia plenarnego KC PZPR z marca 1978 roku w sprawie kompleksowego programu zagospodarowania i wykorzystania Wisły oraz zasobów wodnych kraju, przewiduje się na terenie woj. płockiego realizację następujących podstawowych obiektów hydrotechnicznych, mających istotny wpływ na poprawę stosunków wodnych:

1. Budowa zbiornika wodnego w rejonie Wyszogrodu ze stopniem piętrzącym w Kępie Polskiej i derywację energetyczną oraz żeglugową. Stopień Wyszogród będzie następnym w kolejności po stopniu Ciechocinek wytypowanym do realizacji. Zgodnie z decyzją Nr 27/79 Prezydium Rządu z dnia 16 lutego b.r. rozpoczęcie budowy stopnia wodnego nastąpi w 1981 roku a zakończenie w 1986 roku. Przy stopniu piętrzącym projektuje się realizację elektrowni wodnej o instalowanej mocy 270 MW. Elektrownia pracować będzie w reżymie podstawowym: szczytowo-regulacyjnym. Wstępnie zakłada się, że na stopniu Wyszogrodzkim będzie największa wysokość piętrzenia z całej kaskady Wisły. Stabilizacja poziomu wody i wzmocnienie wałów przeciwpowodziowych zwiększy zabezpieczenie doliny Wisły przed powodzią. Budowa wielofunkcyjnych stopni wodnych przyspieszy rozwój niektórych miast i osiedli szczególnie na przeprawach o znaczeniu ponadlokalnym, jak również może wzmocnić i rozwinąć ich inne funkcje. W obszarze woj. płockiego dotyczyć to może Wyszogrodu.

Obok pozytywnych stron spiętrzenia Wisły w rejonie Wyszogrodu pojawią się w przyszłości negatywne skutki tego przedsięwzięcia. Nastąpi dobowe, znaczne spiętrzenie wód Wisły na długości ok. 50 km, powodując jak to ma miejsce w obrębie cofki stopnia Włocławek podniesienie poziomu wód gruntowych tarasu zalewowego Wisły głównie na obszarze lewobrzeżnej doliny, jak również wzmoczoną działalność erozji brzeżnej wysokiej północnej skarpy wiślanej.

2. Wraz z zabudową hydrotechniczną koryta Wisły przewiduje się realizację szeregu systemowych, międzyzalewowych przerzutów wody. Najważniejszym z nich będzie budowa kanału cen-

tralnego dająca możliwość dużego przetrzutu wody z rejonu Nowego Duninowa do aglomeracji łódzkiej i Bełchatowskiego Okręgu Przemysłowego. W rejonie Łęczycy projektuje się połączenie Kanału Centralnego z górnymi odcinkami Bzury i Neru w celu zasilenia tych rzek w wodę z Wisły, posiadającą aktualnie zdecydowanie niższy stopień zanieczyszczeń od wód obu rzek.

3. Dla osiągnięcia poprawy w zakresie zaopatrzenia w wodę rolnictwa, przemysłu i gospodarki komunalnej, program zagospodarowania Wisły przewiduje utworzenie zbiorników wodnych i jezior napiętrżających na rzekach: Ochni, Sierpienicy, Osetnicy oraz w obszarze jezior: Szczawińskiego i Urszulewskiego, a także przetrzuty wody z rzek bardziej zasobnych w wodę do rzek o małej retencji.

Podstawowe dane projektowanych zamierzeń zebrane zostały w tabeli nr 1 natomiast przetrzenne ich rozmieszczenie obrazuje fig. nr 1.

V. Układ transportowo-komunikacyjny.

Wszechstronne zagospodarowanie Wisły przede wszystkim jako drogi wodnej czynnej przez niemal cały rok, dalej nowe od dotychczasowych warunki zaopatrzenia obszarów wzdłuż rzeki i wywozu produktów. W wyniku hydrotechnicznej zabudowy Wisły Dolnej i Środkowej powstanie droga wodna IV klasy umożliwiająca ruch zestawów pchanych o ładowności 3.500 ton, czynna przez około 330 dni w roku, co stworzy możliwości przewozowe rzędu 100 mln ton/rok. Droga wodna na Wiśle będzie miała charakter drogi tranzytowej z południa kraju w kierunku portów morskich. Dodatkowo przeprowadzana jest analiza zabudowy Wisły dolnej i powiązań z portami morskimi pozwalającej na uzyskanie parametrów drogi V klasy międzynarodowej (głębokość minimalna szlaku 3,5 m). Przewiduje się budowę portu przeładunkowego w Płocku o rocznej zdolności przeładunkowej 10 mln ton towarów różnego asortymentu. Spełniać on będzie dwojaką rolę:

1. zapewni wszechstronną obsługę floty, ładunku i ludzi pracujących na statkach,
2. zwiąże drogę wodną z jej zapleczem gospodarczym.

W skali rocznej przejęte zostaną przez transport wodny niżej podane asortymenty towarów i wielkości:

- węgiel na zaopatrzenie rynku — 100 tys. ton,
- węgiel na zaopatrzenie zakładów przemysłowych energetyki ciepłej — 100 tys. ton,
- produkty petrochemiczne (polietylen, polipropylen, lepek itp),
- drzewo (papierówka) do zakładów celulo-

zowych w Świeciu, Kwidzynie i Ostrołęce — 30 tys. ton,

- zboża i przetwory zbożowe w kierunku Gdańska i Warszawy — 50 tys. ton,
- nawozy sztuczne na zaopatrzenie rolnictwa z zakładów Włocławka, Puław i Tarnobrzegu — 30 tys. ton,
- złom do hut w relacjach powrotnych na Śląsk — 30 tys. ton,
- kruszywa budowlane pochodzenia wiślańskiego — 500 tys. ton.

W miarę rozwoju transportu wodnego i wyposażenia żeglugi w odpowiedni sprzęt pływający będzie następować sukcesywnie przekazywanie dalszych ilości masy towarowej jak również innych produktów MZRiP (oleje napędowe, oleje opałowe, paliwa płynne itp).

Z wykorzystaniem drogi wodnej jako trasy żeglugowej — komunikacyjnej wiąże się budowa odpowiednich środków transportu zarówno dla sprostania postawionym zadaniom transportowym jak również dla obsługi potrzeb wykonawstwa w okresie budowy stopni wodnych i urządzeń energetycznych. Chodzi o wytwarzanie nowoczesnej floty towarowej dostosowanej do nowoczesnej technologii transportu. W tej mierze uważa się za celowe wykorzystanie zdolności produkcyjnej istniejącej bazy wytwórczej tj. stoczni Rzecznej w Płocku. Posiada ona program rozwojowy do roku 1990 wg którego koncentracja działalności modernizacyjnej (rozbudowa) ma nastąpić w latach 1981—85.

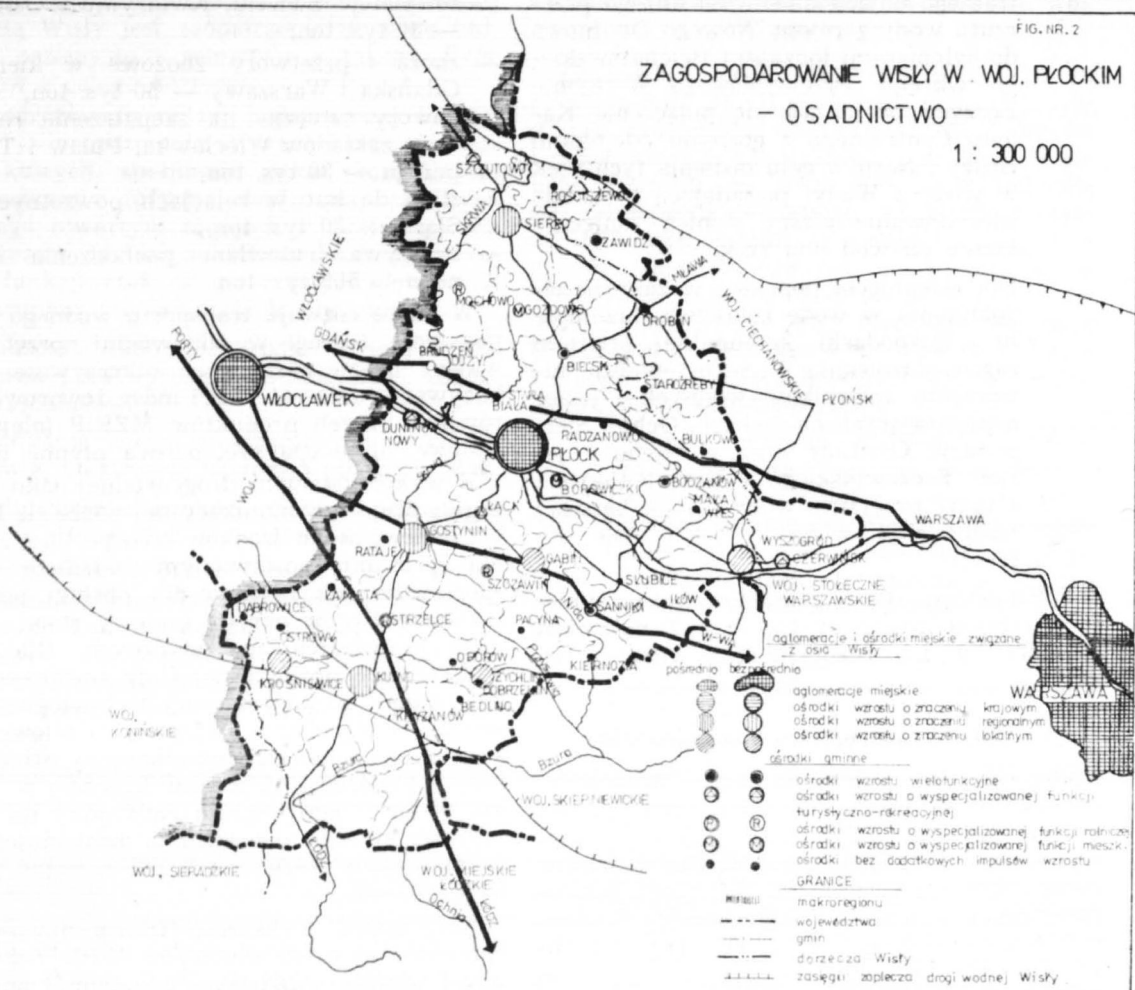
Rozwiązania z zakresu transportowo-przeładunkowego drogi wodnej na Wiśle zintegrowane zostaną z lądowym układem transportowo-komunikacyjnym przy uwzględnieniu postępowania nowych przejść komunikacyjnych. Przyjmuje się, że droga wodna na Wiśle będzie oddziaływać na transport i stanowić oś komunikacyjną obszaru o szerokości około 100 km. Po każdej stronie rzeki przewiduje się dwie drogi równoległe: bliższa Wisły droga regionalna oddalona o 3,0 do 10 km, dalsza to droga o znaczeniu krajowym biegnąca w odległości 10-20 km od osi Wisły (fig. nr 1). Założony schemat układu dróg w woj. płockim ma swoje odbicie w istniejącej sieci. Autostrada Warszawa—Płock—Toruń oraz droga Sochaczew—Gąbin—Gostynin—Włocławek stanowić będą zewnętrzne ciągi drogowe projektowanego układu, natomiast droga Wyszogród—Iłów—Słubice—Dobrzyków—Radziwie Duninów—Włocławek wewnętrzny system komunikacyjny. Równoległy do Wisły układ komunikacyjny zostanie połączony ciągami drogowymi prowadzonymi prostopadłe do rzeki, przy wykorzystaniu istniejących i projektowanych przepraw przez Wisłę.

Przejście drogowe w rejonie Wyszogrodu umożliwi zamknięcie obwodnicy drogowej (towarowej) i może pełnić funkcję przeprawy o znaczeniu krajowym w relacji Łódź—Olsztyn. Równie ważną rolę będzie pełnić przej-

ZAGOSPODAROWANIE WISŁY W WOJ. PŁOCKIM

— OSADNICTWO —

1 : 300 000

1:1. 5 cm

ście Centralnej Magistrali Kolejowej przez Wisłę w tym rejonie. Współpraca w budowie w/w przepraw lub ewentualnie ich połączenie jest przedmiotem bieżących prac projektowych.

Stopień wodny zlokalizowany w Kępie Polskiej stworzy możliwości połączeń o znaczeniu lokalnym w relacjach Łowicz — Sanniki — Kępa Polska, trasa Warszawa — Płock.

Istniejący most drogowo-kolejowy w Płocku w związku z intensywnym rozwojem gospodarczym województwa, już obecnie stanowi wąskie gardło połączenia komunikacyjnego północ-południe. Spełnienie nadanej temu ciągłości drogowemu funkcji głównej osi komunikacyjnej województwa oraz drogi tranzytu turystycznego o znaczeniu krajowym i międzynarodowym wymagać będzie budowy drugiego mostu w Płocku.

Przedstawiona problematyka jest przedmiotem studiów nad krajowym układem komunikacyjnym. Szczególnie wnikliwych studiów wymaga węzeł transportowy, który powstanie w miejscu przecięcia drogi wodnej Wisły przez magistralną linię kolejową w rejonie Wyszogrodu.

VI. Uwagi końcowe i wnioski.

Wyodrębniającym się problemem jest wykorzystanie Wisły jako trasy turystyki wodnej o wybitnych walorach krajobrazowych. Z tego punktu widzenia należałoby przyjąć preferencje dla odpowiedniego turystycznego zagospodarowania rejonu zbiornika Wyszogrodzkiego oraz całej trasy Płock — Wyszogrod — Czerwińsk — Warszawa. Budowa projektowanego Wyszogrodzkiego zbiornika wodnego z zaporą w Kępie Polskiej znacznie podniesie atrakcyjność Wisły jako międzywojewódzkiego turystycznego szlaku wodnego, pod warunkiem, że odpowiednio wcześniej podjęte zostaną kroki mające na celu radykalną poprawę czystości wody Wisły i jej dopływów. Realizacja programu kompleksowego zagospodarowania i wykorzystania Wisły mieć będzie określone następstwa dla przestrzennego zagospodarowania obszarów objętych tym programem, a w konsekwencji dla całego województwa.

Bezpośrednie następstwa tych przedsięwzięć należałoby rozpatrywać przede wszystkim w kontekście zapewnienia odpowiednich wa-

runków rozwoju produkcji rolnej, zagospodarowania turystyczno-rekreacyjnego, ochrony środowiska, w tym mieszkańców Płocka itp. Należy bowiem mieć na uwadze fakt, że:

- nie ma praktycznie możliwości realizacji w najbliższym planie społeczno-gospodarczym całego systemu oczyszczalni ścieków w dorzeczu Bzury i dla lewobrzeżnej Warszawy niezbędnych dla zahamowania postępującej degradacji wód Wisły i jej dopływów oraz przywrócenia pożądanej czystości tym rzekom,
- Wisła i jej dopływy zanieczyszczane będą przez tzw. niekontrolowane źródła, a szczególnie zanieczyszczenia wywołane postępującą chemizacją rolnictwa (zużycie nawozów do 1990 r. wzrośnie dwukrotnie),
- nastąpi zanieczyszczenie wód Wisły na skutek intensywnego wykorzystania tej rzeki przez żeglugę śródlądową olejami, ściekami i innymi odpadami sanitarnymi oraz śmieciami (odpady żywnościowe, opakowania i inne odpady jakie powstają w trakcie normalnej pracy statku).
- ulegną poważnemu zmniejszeniu zdolności rzeki do odnowy biologicznej wód i samooczyszczania ze względu na zmniejszoną prędkość przepływu. Zostanie całkowicie zmienione życie biologiczne rzeki i zamknięte cykle ekologiczne.

Stąd też trudno jest oczekiwać przywrócenia wodom Wisły, przynajmniej na obszarze woj. płockiego, stanu czystości odpowiadającego wymogom wody przydatnej dla celów zaopatrzenia ludności (I klasa czystości). A zatem zaopatrywanie ludności w wodę z Wisły, nie będzie w niedalekiej przyszłości tj. od 1986 roku zupełnie możliwe.

A zatem z humanitarnego punktu widzenia przy zagospodarowaniu zasobów wód powierzchniowych zadaniem pierwszoplanowym powinno być doprowadzenie tych wód do właściwego stanu czystości. Natomiast zabudowy tych wód, ich magazynowanie w zbiornikach i rozrząd winno być potraktowane jako zadanie następane.

Dla poprawy zasobów wodnych pod względem jakościowym konieczna jest budowa odpowiednich oczyszczalni ścieków (grupowych, miejskich — centralnych lub przemysłowych — zakładowych). Z podstawowych obiektów w tym zakresie wymienić należy: grupową oczyszczalnię ścieków dla aglomeracji łódzkiej, (GOS), dwie grupowe oczyszczalnie ścieków dla m. Warszawy i części aglomeracji warszawskiej, dziewięć oczyszczalni ścieków w regionalnych i lokalnych ośrodkach rozwoju woj. płockiego, kilkanaście woj. sąsiednich. Ponadto konieczna jest dalsza rozbudowa i modernizacja istniejących oczyszczalni ścieków.

Dla ochrony wód powierzchniowych woj. płockiego przed dalszym ich zanieczyszczeniem

należy podjąć odpowiednie kroki w celu wyeliminowania innego rodzaju zagrożenia dla życia biologicznego rzeki i jej użyteczności jako źródła wody, spowodowanego projektowanym zrzutem wód zasolonych z kopalni śląskich rurociągiem krytym do Wisły w rejon Nowego Dworu lub Wyszogrodu, z Lubelskiego Zagłębia Węglowego i kopalni węgla brunatnego Rogoźna koło Piątku — do Bzury i Wisły.

Projektowane rozwiązanie programu „Wisła” oraz przewidywany rozwój gospodarczy województw sąsiednich, leżących w dorzeczu Wisły, powoduje konieczność rozpatrzenia pewnych rozwiązań zapobiegawczych.

Chodzi przede wszystkim o:

- zahamowanie ciągłego wzrostu zanieczyszczenia wód powierzchniowych.

Sprawa powyższa wiąże się z inwestycjami w zakresie gospodarki wodno-ściekowej w sąsiednich województwach: miejskim łódzkim, skierniewickim i stołecznym warszawskim. Na pierwszy plan w ramach programu „Wisła” wysuwa się konieczność budowy grupowej oczyszczalni ścieków dla rejonu Łęczycza-Ozorków, jak również grupową oczyszczalnię unieszkodliwiającą ścieki, pochodzące przede wszystkim z Zakładów Przemysłu Barwników „Boruta” w Zgierzu z równoczesnym przerzutem oczyszczonych ścieków do rzeki Ner.

Ważnym również jest sprawa oczyszczania ścieków dla zachodniego pasma aglomeracji warszawskiej i odprowadzanie nieszkodliwych ścieków do Bzury.

- Zaprzeszanie czerpania wody dla celów konsumpcyjnych w Płocku z rzeki Wisły i zbudowanie ujęć wód głębinowych o wydajności zaspokajającej potrzeby rozwoju miasta.

Rozwiązanie tego problemu natrafia na duże trudności w zakresie finansowania i wykonawstwa, gdyż rozpoznane zasoby wód głębinowych znajdują się w odległości od 1 do 10 km od granic obecnego zainwestowania miejskiego, zarówno na lewym jak i prawym brzegu Wisły.

3. Zastosowanie systemu mieszanego zaopatrzenia Płocka w wodę, polegającego na utworzeniu dwóch zbiorników wodnych na rzekach: Skrwie Prawobrzeżnej i Stupiance oraz wykonaniu jednego lub dwóch ujęć wód głębinowych w obszarze o największych zasobach tych wód.

Wszystkie trzy proponowane rozwiązania winny prowadzone być z pewnym wyprzedzeniem w stosunku do budowy zbiornika retencyjnego „Wyszogród”, w żadnym zaś przypadku nie mogą być w stosunku do niego opóźnione.

Zagadnieniem równie ważnym jest program realizacji stosunków wodnych w rolnic-

twie w połączeniu z ochroną przeciwpowodziową i recykulacyjną wody. Regulacja stosunków wodnych w oparciu o zasoby wodne Wisły i rozwiązana z tym kompleksowa rekonstrukcja techniczna gospodarki rolnej, przy stopniowej poprawie struktury agrarnej, stanowi wielką szansę rozwoju gospodarki żywnościowej województwa. Realizacja programu powinna umożliwić podniesienie plonów w dorzeczu Wisły. Równocześnie pozwoli to na

znaczną poprawę stabilności wzrostu poziomu plonów i uodpornienie rolnictwa na wahania pogody.

W świetle przedstawionych podstawowych problemów związanych bezpośrednio z realizacją programu „Wisła” istnieje konieczność zastosowania rozwiązań kompleksowych z zachowaniem odpowiedniej ich kolejności obejmujących województwa: płockie, łódzkie, skierniewickie i warszawskie.

Zestawienie proj. podstawowych obiektów hydrotechnicznych

Tabela 1

Lp	Nazwa zbiornika (przerzutu)	Lokalizacja ujęcia (rzeka, miasto)	Lokalizacja odbioru (rzeka, miasto)	Parametry techniczne					Główne funkcje
				Pojemność w mln m ³	Długość w km		Pow. zalewu w ha		
					całk.	w woj.	łączna	w woj.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Wyszogród	Wisła	—	—	—	—	—	—	Wykorzystanie energii wodnej, element drogi wodnej IV klasy
2	Szczawin	zlewnia Osetnicy	—	2,9	—	—	310	310	zaopatrzenie w wodę rolnictwa
3	Model-Luszyń	Przysowa	—	2,6	—	—	270	270	„
4	J. Urszulewskie	ciek bez nazwy	—	5,6	—	—	380	300	„
5	Gutówka	Sierpienica	—	3,8	—	—	260	260	„
6	Krośniewice	Ochnia	—	3,6	—	—	175	175	zaopatrzenie w wodę przemysłu rolnictwa i gos. komunalnej
7	Wisła — Łódź	Wisła zb. wrocławski	m. Łódź i B.O.P.	—	—	—	—	—	zaopatrzenie w wodę rolnictwa, przemysłu i gos. komunalnej
8	Ślasków	Struga	woj. płockie	—	3,5	3,5	—	—	„
9	Bzura — Wisła	Bzura	Wisła	—	—	—	—	—	odprowadzenie wód rz. Bzury poniżej zapory w Kępie Folskiej
10	Wisła — Gąbin	Wisła	Gąbin	—	—	—	—	—	zaopatrzenie w wodę gospodarki komunalnej